

В.П. Рудь, кандидат економічних наук,
О.В. Муравйова, молодший науковий співробітник
Інститут овочівництва і баштанництва НААН,
В.В. Сидора, студент 2 курсу магістратури
факультету менеджменту і економіки
ХНАУ ім. В.В. Докучаєва

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ КАРТОПЛІ В УКРАЇНІ

Наведено узагальнюючі результати дослідження економічного стану розвитку галузі картоплярства в Україні, його проблеми та сформульовано конкретні пропозиції щодо виходу з ситуації, яка склалась на внутрішньому ринку картоплі.

Ключові слова: картопля, ринок, виробництво, споживання, ефективність, проблеми розвитку.

Вступ. Ринок картоплі займає одне з провідних місць у світовій та економіці України. Так у світі картопля є четвертою культурою за значенням після рису, пшениці та кукурудзи, а в продовольчому кошику нашої країни вона чи не найперша. Головними світовими виробниками картоплі вважаються 22 країни, 9 з яких розташовані в Європі, 5 – у Північній та Південній Америці, інші – в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [7]. Беззаперечний лідер – Китай, який у 2014 році отримав урожай на рівні 65 млн. тонн. Як свідчать дані ФАО, у 2014 р. Україна ввійшла у п'ятірку світових лідерів з виробництва картоплі – 23,7 млн. тонн картоплі на площі 1,3 млн. га. Отже, проблема формування ринку картоплі та продукції її переробки є досить актуальною.

Дослідженням даного питання займаються Ю. Білан, А. Бондарчук, В. Кононученко, С. Мочерний, В. Власов, П. Саблук, С. Сидоренко, А. Кучко, О. Шпичак та ін. [1–10]. На даний час сформувалася необхідність поліпшення позицій України серед провідних країн Європи на ринку картоплі, адже, незважаючи на те, що Україна входить до п'ятірки найбільших виробників картоплі, вона і донині не стала офіційним лідером європейського агарного ринку внаслідок слабкої логістики та недотримання сертифікаційних вимог.

© Рудь В.П., Муравйова О.В., Сидора В.В., 2015.

Мета досліджень. Розкрити проблеми сучасного ринку картоплі та визначити перспективні напрями його розвитку.

Результати досліджень. Картоплярство – важлива соціальна, бюджетоформуюча галузь АПК України, що формує сучасну спеціалізацію рослинництва, адже частка картоплі та продуктів її переробки у вартісній структурі валової продукції рослинництва становить 1/5, або близько 20 % поряд із зерновими культурами – 22 %. Крім того, у структурі споживчого кошику картопля, яку традиційно вважають «другим хлібом», займає приблизно 13 %, поступаючись лише молочним продуктам (19,8 %) та овоче-баштанній групі (14,6 %) [11]. За даними ВООЗ людині необхідно споживати 124 кг картоплі на рік. У 2014 році, споживання картоплі знаходилося на межі, що перевищує встановлені медичні норми на 12,3 %, або 139,3 кг, що на 10,4 кг вище рівня 2010 р. (табл. 1).

Картопля – надточний індикатор рівня добробуту українців, адже у період економії багато українців свої харчові вподобання спрямовують саме у цей сектор ринку. Дефіцит виконання науково обґрунтованої норми споживання складає: м'яса та м'ясопродуктів – 32,4 %, молока та молочних продуктів – 41,9 %, риби та рибопродуктів – 27 %, фруктів і ягід – 37,4 %. Тобто, в умовах «білкової недостатності» картопля поряд з овочевими культурами є свого роду «страховим полісом» життя. Відомо, що вживання 300 г картоплі забезпечує отримання людиною майже повної норми вітаміну С, близько 50 % калію, 15 % заліза, 10 % фосфору, 3 % кальцію та 240 ккал.

У той самий час, не зважаючи на важливе соціальне значення, частка посівних площ під картоплею у загальній структурі рослинництва і надалі складає лише 5 %, поступаючись зерно-бобовим (54,8 %), технічним (30,6 %) та кормовим (7,6 %) культурам (табл. 2, рис. 1).

Загальні посівні площі під картоплею в Україні становлять 1342,8 тис. га. Основне виробництво сконцентроване у 10 регіонах – Вінницькій (105,5 тис. га), Львівській (95,2), Київській (95,2), Чернігівській (79,3), Рівненській (69,9), Хмельницькій (67,7), Волинській (69,2), Тернопільській (63,5), Харківській (63,3) та Івано–Франківській областях (59,7 тис. га).

Найвища урожайність – у Хмельницькій (22,3 т/га), Сумській (22,2), Житомирській (21,8), Полтавській (20,9), Тернопільській областях (20,2 т/га).

Виробництво картоплі на 97 % зосереджено в господарствах населення, як наслідок – натуральне господарство не дозволяє застосовувати інноваційні технології виробництва. До того ж, відсутність

системної обробки посівів картоплі, якісного насіннєвого матеріалу та недотримання сівозмін сприяє розвитку хвороб та розповсюдженню шкідників. Відтак, якість та середня врожайність картоплі по Україні у всіх категоріях господарств є на низькому рівні – 17,6 т/га, що значно нижче рівня країн Європи.

Крім того, галузь має надскладний технологічний ланцюг надходження до споживача, на долю якого припадає тільки 26,8 % загального фонду виробництва картоплі (рис. 2).

Для отримання нового врожаю частка витрат на садіння у поточному році склала 24,7 % від загальних обсягів виробництва, на корм – 32,2 %. На переробку надходить близько 16 % картоплі, хоча у США переробляють понад 60 % валового збору, у Великобританії – 40, в Німеччині – 50 %. Розвинена переробна промисловість картоплі є в Данії, Швеції, Франції. Відсутність потужностей з переробки її в напівфабрикати і готові до споживання продукти харчування призводить до втрат 15–20 % вирощеної картоплі.

Отже, до основних проблем розвитку галузі можна віднести наступні.

1. Відсутність ефективної інфраструктури. В Україні до цього часу не створено крупнооптової торгівлі через організовані продовольчі ринки, де гарантованим є збут продукції на економічно вигідних умовах. Унаслідок цього ланцюг «виробник – оптовик – роздрібний продавець – споживач» залишається перевантаженим великою кількістю суб'єктів господарювання. Для постачання картоплі та продуктів її переробки на експорт потрібні серйозні інвестиції в інфраструктуру.

2. Низький розвиток агрологістики. В усьому світі управління товаропотоками аграрної продукції є високоприбутковим бізнесом, який розвивається як через створення спеціалізованих підприємств, так і у складі великих торговельних компаній.

3. На сьогодні відсутні необхідні потужності для переробки, дробки і навіть зберігання картоплі. На сьогодні в Україні функціонує 703 сховища загальною місткістю 1,4 млн. тонн для зберігання картоплі, що є недостатнім.

4. У віддалених районах не функціонують закупівельно–заготівельні кооперативи, що має пряий вплив на низьку товарність галузі. Крім того, повною мірою не використовується природний та економічний потенціал регіонів щодо розширення постачання картоплі продуктів її переробки в рамках міжрегіонального обміну.

5. Незадовільний технологічний рівень виробництва картоплі.

6. Невідповідність вітчизняної продукції європейським стандартам. Так, європейські супермаркети реалізують лише продукцію, що має сертифікат якості та безпеки EuroGar. Сьогодні ж вітчизняні виробники у більшості навіть не знають про його існування. Ті ж підприємства, що на практиці зіштовхнулися з цією перешкодою, поки знаходяться на етапі оцінки доцільності інвестицій у сертифікацію.

Шляхи виходу. Наявність усіх цих негативних факторів та необхідність якнайшвидшого їх усунення і зумовили необхідність розробки Концепції розвитку картоплярства до 2020 року. Профільним Інститутом картоплярства НААН було розроблено галузеву програму «Картопля України – 2020», відповідно до якої передбачено: довести площу під культурою до 3 млн. га, що складає близько 12 % у структурі посівних площ, довести обсяг виробництва картоплі до 35 млн. т на рік та експорт продукції до 1,5 млн. т. Крім того, у галузевій Програмі відзначено, що інноваційно-інвестиційна привабливість галузі картоплярства полягає в забезпеченні рентабельності на рівні 30–35 %. На перспективу виробництво картоплі слід проводити на базі інноваційного розвитку галузі, не тільки шляхом прямого збільшення капіталовкладень на одиницю посівної площі, а із застосуванням науково обґрунтованих систем сівозмін з урахуванням регіональних особливостей, добрив, гербіцидів, вчасної сортозаміни та сортооновлення.

Висновки. При вирішенні назрілих проблем розвитку галузі Україна зможе стабілізувати ситуацію на внутрішньому ринку, забезпечити продовольчі й інші потреби в картоплі та поступово нарощувати експорт якісної продукції на світові ринки. Розвиток вітчизняного картоплярства шляхом організації високоінтенсивного його виробництва із застосуванням сучасних технологій та нових високопродуктивних сортів і гібридів, розвитком систем інформаційного забезпечення, створенням служб маркетингу та удосконаленням механізму формування і функціонування ринку дозволить Україні виконати це завдання.

Бібліографія

1. Білан Ю. Б. Організація ринку картоплі в країнах Західної Європи / Ю. Б. Білан // Картоплярство : між від. темат. наук. зб. – Вид-во «Довіра», 1999. – Вип. 29. – С. 191–195.
2. Бондарчук А. А. Наукове забезпечення виробництва картоплі в Україні / А. А. Бондарчук // Картоплярство : міжвід. темат. наук. зб. – К. : Аграрна наука, 2004. – Вип. 33. – С. 3–9

3. Власов В. І. Глобальна продовольча проблема: [монографія] / В. І. Власов. – К. : Ін-т світ. Економіки і між нар. Відносин НАН України; Ін-т аграрної економіки УААН, 2001. –506 с.
4. Кононурченко В. В. Стан та основні напрямки розвитку картоплярства України в сучасних соціально-економічних умовах / В. В. Кононурченко, П. В. Оверчук, В. А. Сторожук // Картоплярство: міжвід. темат. наук. зб. – К. : Нора-прінт, 2000. – Вип. 30. – С. 11–19.
5. Кучко А. А. Стан та основні напрямки збільшення виробництва картоплі в Україні / А. А. Кучко, П. В. Оверчук // Картоплярство: міжвід. темат. наук. зб. – К. : Урожай, 1994. – Вип. 25. С. 3–8.
6. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб. / С. В. Мочерний. [3-е вид., доп. і перероб.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 640 с. – (Серія «Альма-матер»).
7. Саблук П. Т. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції: Монографія / П. Т. Саблук, Г. А. Калієв та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 210 с. – С.28–29, 69–70.
8. Саблук П. Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3–15.
9. Сидоренко С. В. Складові маркетингового комплексу в картоплярстві України / С. В. Сидоренко // Картоплярство: міжвід. темат. наук. зб. – К. : Аграрна наука, 2002. – Вип. 31. – С. 130–135.
10. Шпичак О. М. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / [Шпичак О. М. Саблук П. Т. Ситник В. П. та ін.]; за ред. О. М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 236 с.
11. Ходаківський Є. І. Виробництво та споживання картоплі / Є. І. Ходаківський, В. М. Положенець, Д. В. Чуб // Економіка АПК. – 2006, № 7. – С. 109–111.

В.П. Рудь, О.В. Муравйова, В.В. Сидора
Проблемы развития рынка картофеля в Украине.

Резюме. Приведены обобщающие результаты исследования экономического состояния развития отрасли картофелеводства в Украине, его проблемы и сформулированы предложения относительно выхода из ситуации, которая сложилась на внутреннем рынке картофеля.

V. Rud, O. Muraviova, V. Sidora
 Problems of development of potato market in Ukraine.

Summary. Given summarizing the results of a study of the economic condition of the industry development of potato growing in Ukraine, its problems and proposals for out of the situation that has developed on the domestic potato market.

1. – Рівень споживання основних продуктів харчування населенням України

Продукт харчування	Науково–обґрунтована норма спожив.		Фактичне спожив., кг/люд.		2014р. до норми, %	Дефіцит, профіцит виконання норми (-, +) %
	на добу, г	на рік, кг	2010р.	2014р.		
М'ясо та м'ясопродукти	227	83	52,0	56,1	67,6	-32,4
Молоко і молочні продукти	1041	380	206,4	220,9	58,1	-41,9
Риба і рибопродукти	55	20	14,5	14,6	73,0	-27,0
Фрукти і ягоди	247	90	48,0	56,3	62,6	-37,4
Яйця, шт.	795	290	290,0	309,0	106,6	6,6
Цукор	104	38	37,1	37,1	97,6	-2,4
Олія	36	13	14,8	13,3	102,3	2,3
Овочеві і баштанні	441	161	143,5	163,3	101,4	1,4
Хліб, та хлібопродукти	277	101	111,3	108,4	107,3	7,3
Картопля	340	124	128,9	139,3	112,3	12,3

Розраховано автором за даними Держкомстату України (ф. 29 с.г.)

2. – Посівні площі основних сільськогосподарських культур та їх структура в Україні за 2014 р.

Культури	Зібрана площа, тис. га	Структура площ посівів, %
Посівна площа – усього	27258	100
Зернові та зерно-бобові культури – усього	14946	54,8
у т.ч. пшениця (озима і яра)	6144,5	22,5
кукурудза	4714,6	17,3
Технічні культури всього	8339,5	30,6
у т.ч. цукрові буряки (фабричні)	333,3	1,2
соляшиник на зерно	5149,2	18,9
Кормові культури всього	2077,8	7,6
Картопля та овочеві і баштанні культури – усього	1895,4	7,0
у т.ч. овочеві і баштанні	541,1	2,0
картопля	1348,2	5,0

Розраховано автором за даними Держкомстату України



Рис. 1. – Структура посівів основних сільськогосподарських культур в Україні за 2014 р.

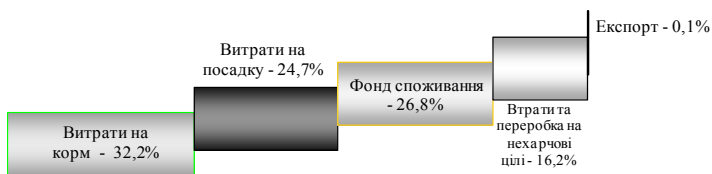


Рис. 2. – Баланс виробництва картоплі в Україні, 2014 р., %